

A magyar befolyás más nyomai.

Ha a XIV. századbéli román vajdaságok életét minden szempontból megvizsgáljuk, több olyan kérdés vetődik fel, mely pusztán a belső viszonyok alakulásával nem magyarázható meg. Ezekre a kielégítő feleletet egyedül csak a magyarságnak, vagyis a nyugati életformáknak a románságra gyakorolt hatása adja meg. Fontos tehát e kérdéseknek legalább rövid áttekintése, mert jobban megvilágítják, teljessé teszik a képet, melyet a román vajdaságok életéről eddig alkothattunk. Természetes, hogy azok a megállapítások, amelyekhez egyes kérdésekkel kapcsolatban el fogunk jutni, nem jelentik a véglegesnek mondható eredményt és nem zárják le a további kutatást. Ellenkezőleg, az a céljuk, hogy a magyar szakemberek figyelmét és vizsgálódásait magukra terelve komoly, szakszerű vizsgálat alá kerüljenek, mert eddig sajnos több kérdés csak román megvilágításban részesült.

A már tárgyalt kapcsolatokon kívül az, aki a román történelmet részletesebben ismeri, bizonyára nem egy olyan jelenséget észlelt, mely nyilvánvalóan magyar hatás alatt keletkezett. Ezt néha, ha nem is kifejezetten, de a román történetírók is elismerik. Ki is tagadhatná, hogy a Moldva alapításával kapcsolatos úgynevezett Dragos-monda¹ nem magyar befolyás alatt keletkezett? Iorga azt állítja, hogy ez a monda nem más, mint egy ma már elvesztett ballada átalakított formája.² Romul Vuia-nak, a kolozsvári volt román egyetem etnográfia tanárának véleménye szerint ez heráldikus monda, vagyis a moldvai vajdaság nevét és a címerében lévő ökörfej (bölényfej) eredetét akarja megmagya-

¹ Emil Picot, *Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV^e siècle jusqu'à l'an 1594.* par Gregoire Urechi. Paris. 1878. 16. (Publications de l'école des langues orientales vivantes).

² N. Iorga, *Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică.* An. Acad. Rom. Ser. II. Tom. XXXIII. 1910—11. 136.

rázni.³ Ez valószínű, de vitathatatlan, hogy a Dragos-monda nem más, mint a csodaszarvas mondának a helyi körülményekhez alkalmazott változata.⁴ E tény birta Vuiat annak a kérdésnek felvetésére, hogy vajon nem a magyar krónikák révén jutott-e el a monda cselekménye a románokhoz.⁵ A feltevés nagyon is valószínű. A monda ugyanis a mármarosai románoknak a Kárpátok keleti lejtőin a Moldva folyó völgyében való megtelepedését, helyesebben visszatelepítését mondja el. Bár az eseménynek más mondai beállítása is van, szembetűnő, hogy a XIV. században Moldva alapításával kapcsolatban fennállott verziók⁶ mindegyikének középpontjában a magyarok szerepelnek. Ha a Dragos-monda Moldva alapításával egyidőben is keletkezett volna, a csodaszarvas mondája már akkor is éreztethette volna hatását. Mennyivel inkább megtörténhetett ez későbbi századok folyamán. Érdekes, hogy van egy hagyomány, mely szerint Havaselvét is magyar területről, Erdélyből jött vajda, a híres Negru Vodă alapította.⁷ Idők folyamán Havaselve alapításának mondája elvesztette eredeti, népi beállítottságát és nagyobb változáson ment át. Nagyon megfontolandó Tamás Lajos azon véleménye, hogy az egész irodalmi tradíció egy célt van hivatva szolgálni és pedig a románoknak Erdélyből való származását.⁸ Lăpedatu Sándor felfogása szerint a változtatás a XVII. században történt és az volt a célja, hogy felvilágosítást adjon egyrészt azoknak a fejedelmi épületeknek eredetéről, melyek Argesben állottak fenn, másrészt pedig, hogy megmagyarázza azoknak az idegen telepeseknek a jelenlétét, kik „épen az ország régi székvároisaiban“

³ Romul Vuiu, *Legenda lui Dragoș*. An. Inst. de Ist. Naț. I. 1921—22. Cluj, 1922. 303. és Iorga, *Istoria țerii prin cei mici*. Revista Istorică, 1921. 27.

⁴ Dr. Sulica Szilárd, *A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére*. Szeged, 1937. 14. Lükő Gábor is foglalkozott a kérdéssel és megállapítása szerint „Ez a monda különben nemcsak formájában, de tartalmával is erős magyar hatásról tanuskodik.“ (Moldva alapításának mondáihoz. *Ethnográfia-Népelet*, 1936. XLVII. évf. 1—2. sz. 56).

⁵ R. Vuiu, i. m. 309. Lükő feltételezi egy a szereti magyar (domokosrendi) szerzetesek által szerkesztett latin nyelvű évkönyv létezését, melyet a román krónikások forrásul használtak. Lükő G., uo. 53.

⁶ I. Bogdan, *Vechile cronice moldovenesci până la Urechia*. București, 1891. 67.

⁷ *Istoria Tzerrei Romanesti*, George Ioanid kiadása. București, 1859. 2—3.

⁸ Tamás L., *Rómaiak, románok és oláhok Dácia Trajánában*. Budapest, 1935. 11.

éltek még a XVII. században is.⁹ A magyarázkodást illetőleg tekintetbe kell vennünk, hogy Hosszúmezőt (Câmpulung) a havas-
elvi vajdák székvárosát, a „katolikus szászok és magyarok“
egyik központját még a XVII. században is a katolikusok admi-
nisztrálták és latin nyelvű pecsétjük még ekkor is megvolt.¹⁰

A magyar befolyás, vagy helyesebben fennhatóság komolyabb
formában is kifejezésre jutott a vajdaságokban. Nem tulajdonít-
hatjuk egészen a véletlennek és csupán az utánzással sem magya-
rázható, hogy a román vajdák pénzeit az Anjou-ház címere
díszíti. Csak sajnálni lehet, hogy a magyar szaktudomány kép-
viselői nem foglalkoztak behatóbban a címer kérdésével, mert
vizsgálódásuk fényt derített volna a részletekre is és ezzel az
egész kérdés elvesztette volna többé-kevésbé egyoldalú beállí-
tottságát.¹¹ A román éremtan még nagyon fiatal tudomány s
azok, akik a fennmaradt pénzeket a címer kérdésének szempont-
jából vizsgálták, nagyon kevés kivétellel elfogultak voltak. Bár
úgy a havaselvi, mint a moldvai vajdák pénzein, de különösen
ez utóbbiakon jól felismerhető az Anjou címer, mégis igyekeztek
nem egyszer annak származását kétségbe vonni. Legfeljebb azt
voltak hajlandók elismerni, hogy a címer idegen eredetű.¹² Vljakó
havaselvi vajda latin felirásos pénzeinek előlapján jól látható
az Anjou címerpajzs, melynek jobb oldalán vannak a pólyák,
bal oldala pedig üres; a hátlapon egy jobbra néző sisak van,

⁹ A l. Lăpedatu, Cum s'a alcătuit tradiția națională despre ori-
ginile Țării-Românești. An. Inst. de Ist. Naț. II. 1923. București, 1924.
307—308.

¹⁰ A l. Lăpedatu, i. m. 293. 2. j.

¹¹ Réthy Lászlón kívül tudtommal csak Veress Endre fog-
lalkozott e kérdéssel. Réthy megállapításainak értékét rontja, hogy maga
sem következetes és mégis mást hibáztat. Réthy László az *Archaeologiai*
Értesítő 1887-i évfolyamában közli „A Dobóczy-féle oláh éremgyűjtem-
mény“ c. értekezését és a 316—17. lapon így ír: „Tulajdonítottak-e a cí-
merfestők az így feltüntetett sasnak symbolikus jelentőséget, nem keres-
sük, elég annyit tudnunk, hogy a kereszt a régi havaselvi czímernek nem
volt tartozéka. Mint I. Vlad stb. kispénzein látjuk, a sas feje előtt álló
keresztke nem más, mint a legenda kezdőjegye, a mi a középkori érme-
ken általános gyakorlat volt.“ Ezzel szemben ugyancsak az *Archaeoló-
giai Értesítő* 1892 évfolyamában „Adalékok a havaselvi vajdaság numis-
matikájához“ című közleményében (434.) szembeszáll Sturdza román numiz-
matikussal és tudatlansággal vádolja. „... Sturdza magát az egyszerű czi-
merképet sem tudja heraldikai szabatsággal leírni. Sőt azt sem tudja,
hogy a keresztke (melyet a karvaly szárnyával tart) a czímerhez tartozik;
ő a legendák elé kezdőjegyül teszi.“

¹² C. Moisil, Stemele primelor monete românești. An. Acad. Rom.
Mem. Sect. Ist. Ser. III. Tom. XXI. 1939. 8.

tetején egy ugyancsak jobbra néző madárral, mely fejét balra fordítja. Muşat Péter moldvai vajda pénzeinek előlapján ökörfej van bizonyos heraldikai jelekkel, hátlapján pedig a pólyás, lilimos Anjcu címer. Állítólag Vlajkónak is van olyan ezüst pénze, melyen a címerpajzsban a pólyák mellett lilium is van.¹³ Radu vajdának, Vlajkó utódjának érdekes ezüst pénze maradt fenn. Előlapján az Anjou-ház címerére veszedelmesen emlékeztető jobb oldalra dőlt pólyás pajzs látható, melyre a Vlajkó pénzéről már ismert sasos jobbra néző sisak van helyezve. A hátlapon egy álló lovagot látunk, amelyik jobb kezében lándzsát tart, bal kezében pedig azt a pajzsot, mely az előlapon is látható. Moïsil, aki legtöbbet foglalkozott az éremtannal s aki e téren elismert szakértő, megállapította, hogy a pénzen látható pajzs nem más, mint a Baszaraba család címerpajzsa.¹⁴ Az a címer pedig, mely Radu vajda pénzének előlapján látható — ugyancsak az ő véleménye szerint — a Baszarabák teljes címere.¹⁵ A Radu vajda pénzének előlapján lévő címerhez hasonlót látunk Moldvában is azzal a különbséggel, hogy a pajzson megtaláljuk a liliumokat, a sas helyén pedig egy ökörfej van.¹⁶ Érdekes és a román kutatás irányzatosságára jellemző Moïsilnek a két vajdaság címerével kapcsolatos fejtegetése. Fentebb láttuk, hogy a havaselyi vajdák pénzén lévő címerpajzsról, melynek jobb felén a pólyák vannak, bal felén pedig vagy a lilium van, vagy pedig üres, Moïsil azt állapította meg, hogy az a Baszaraba család címerpajzsa. A sasról viszont azt mondja, hogy az Havaselyi címere,¹⁷ valamint a moldvai vajdák pénzein az ökörfej Moldvát jelképezi. Ilyen érvelés mellett nem ütközhetünk meg ha a moldvai vajdák pénzeinek hátlapján látható pajzs a pólyákkal és liliumokkal Moïsil felfogása szerint nem más, mint a Muşat család címere.¹⁸ Ezek szerint a Baszaraba és Muşat családok címere „nagyon hasonló” s köztük csak az a különbség, hogy a moldvai vajdák címerpajzsán a pólyák mellett liliumok is vannak. Moïsilnak is feltűnik azonban és „érdekes”-nek találja, de természetesen nem tudja meg-

¹³ Gh. I. Brătianu, Scutul unguresc în armele Basarabilor. Revista Istorică, 1921. 121.

¹⁴ C. Moïsil, Monetele lui Radu I. Basarab. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1917—23. 125.

¹⁵ C. Moïsil, i. m. 126.

¹⁶ Gh. I. Brătianu, Originile stemelor Moldovii și Țării Românești. Revista Istorică Română, 1931. 55.

¹⁷ C. Moïsil, Stemele primelor monete românești. An. Acad. Rom. Mem. Secț. Ist. Ser. III. Tom. XXI. 5.

¹⁸ C. Moïsil, uo. 10.

magyarázni mi az oka annak, hogy jó néhány magyar városnak is a román vajdák családi címerével „azonos” címere van.¹⁹ Fenti magyarázatot Iorga sem tartotta elfogadhatónak, mert véleménye szerint a címerpajzs nem a román vajdák címere, hasonlósága pedig nem a havaselvi és moldvai vajdák rokonságát mutatja, hanem azt, hogy mindkét vajdaságban ugyanaz a magyar hatás érvényesült.²⁰

Bár csak nagy vonalakban ismertettem a román vajdák pénzein látható heraldikai alakokat, úgy gondolom, hogy a tárgyilagosságnak szemlélőben már ez a futólagos ismertetés is bizonyos kétséget fog támasztani a címerek eredetiségét illetően. A komoly román történetírók — ha kisebb fenntartással is — elismerik és vitathatatlanul a magyar befolyásnak tulajdonítják a pénzekon látható jelvényeket.²¹ Az Anjou struccal kapcsolatban Brătianu György külön is felhívja a figyelmet, mert szerinte „kétségen kívül ez az ihlető forrása, ha nem épen közvetlen mintája a sisak fölé emelt havaselvi sasnak.”²² A sisakon látható madárral kapcsolatban, mely tehát román felfogás szerint is magyar hatást mutat, Veress Endrének az a véleménye, hogy az nem sas, hanem sólyom, „melyet a Baszarabák még Ázsiából hoztak, az Ural lábaitól, ahol együtt éltek évszázadokon át kunokkal, tatárokkal, törökökkel és magyarokkal, mely népekkel rokonok voltak.”²³ Veress Endre a Baszarabák kún rokonságára hivatkozva, címerüket (?) is a kúnok címerének tartja.²⁴ Míg a Baszarabák kún rokonsága kétségen felül áll, addig a vajdai pénzekon lévő címerben látható madár — még ha az sólyom is, amint azt Veress Endre állítja — nem valószínű, hogy a kúnoktól származik. Különösen ha a Radu vajda pénzein látható címet vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az már összetételénél fogva is a legnagyobb azonosságot mutatja a Károly király pénzein is jól látható Anjou címerrel. Sokkal inkább feltételezhető tehát, hogy az Anjou címet vették át a román vajdák, s a Radu vajda alatt érvényesülő

¹⁹ C. Moisil, uo. 10. 1. jegyz.

²⁰ C. Moisil, uo. 12.

²¹ Gh. I. Brătianu, Scutul unguresc în armele Basarabilor. Revista Istorică, 1921. 123.

²² Gh. I. Brătianu, Originile stemelor Moldovii și Țării Românești. Revista Istorică Română, 1931. 51.

²³ Andrei Veress, Originea stemelor Țărilor Române. Revista Istorică Română, 1931. 229.

²⁴ Andrei Veress, i. m. 231. „...am hotărâta convingere că Basarabii sunt inrudiți cu Cumanii, având aceeași stemă strămoșească cu ei.”

nyugati befolyás²⁵ jutott kifejezésre a címer minél hűségesebb utánzásában is.

A legtöbb román történetíró nem hajlandó a címerben a magyar király fennhatóságának elismerését látni, hanem csupán kölcsönhatásról beszél. Tárnyilagosabban nézi a kérdést Brătianu György, aki elismeri, hogy a címer — legalább is az első időkben — az Anjou királyok felsőbbbségének elismerését jelentette. Felfogása szerint a vajdaságok címerei „természetszerűen a politikai adottságokból születtek, abból a szükségből, hogy normális formát adjanak a magyar királlysággal való kapcsolatoknak.”²⁶ Nemcsak Károly és Nagy Lajos, hanem már árpádházi királyaink is jogot formáltak a Kárpátoktól keletre és délre elterülő országrészekre. Anjou királyaink csak érvényesítették örökölt jogait, mikor fennhatóságuk elismerését követelték az itt uralkodó vajdáktól. És ha a vajdák egynémelyike meg is kísérelte e számára terhes fennhatóság alól szabadulni, igyekezete csak ideig-óráig tartó gyümölcsöt termett. Minden jel arra mutat, hogy a vajdáknak akarva nem akarva el kellett ismerniök a magyar király fennhatóságát. Hogy mily hosszantartó és erős volt a vajdaságokra gyakorolt magyar befolyás, azt legjobban épen a címer mutatja. A XV. század végén, akkor, amikor Magyarországon az Anjouk uralma rég megszűnt, Moldvában még mindig megtaláljuk a pólyás-liliomos címet.²⁷ Brătianu György véleménye szerint csak akkor tűnt el, illetőleg alakult át a címer, mikor a török előnyomulása következtében mind erősebb lett a nyomás „mely a katolikus és latin Európa befolyását eltávolította.”²⁸ Veress Endre helyesbítette e felfogást, mert nem is annyira a török előnyomulás, mint inkább „a magyar befolyás gyengülése következtében” alakult át a címer, mely fennen hirdette a magyar király nagy hatalmát és elévülhetetlen jogát a Kárpátok gerincein túli területek felett is.

A magyar fennhatóságnak talán még a címernél is beszéde-sebb jelei kerültek napvilágra azokból a sírokból, melyeket a Curtea de Argeș-i úgynevezett „Biserica Domnească”-ban tártak fel közvetlenül a világháború után. A templom belsejében több sírt találtak s ezek közül minket leginkább az a kőkoporsó

²⁵ C. Moisiu, Monetele lui Radu I. Basarab. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1917—23. 132.

²⁶ Gh. I. Brătianu, Originile stemelor Moldovii și Țării Românești. Revista Istorică Română, 1931. 57—58.

²⁷ Gh. I. Brătianu, uo. 53.

²⁸ Gh. I. Brătianu, uo. 52.

érdekel, melyben a legtöbb kutató szerint Radu vajdának, a templom befejezőjének földi maradványi pihentek. A kőkoporsó sértetlenül került napvilágra s értéke a benne talált tárgyaknál fogva is szinte egyedül álló. Már ez az egy sírlelet is élénk képét adja a XIV. századi életnek, annak a sokat vitatott „független“ életnek, melyet a román vajdák — nemcsak a havaselviek, de minden biztonnyal a moldvaiak is — éltek. Ezuttal még fokozottabb mértékben adhatok sajnálatomnak kifejezést, hogy a napvilágra került tárgyakat, különösen pedig az ékszereket — tudomásom szerint — magyar szakember nem vizsgálta meg. Ez utóbbiaknak a fennmaradt magyarországi ötvösművészeti alkotásokkal való összehasonlítása teljesebbé tenné a vajdaságokkal fennállott kapcsolatainkról alkotott képet. A Radu vajda kőkoporsójában talált ékszerek közül említettem már azokat a latin feliratos gyűrűket, melyek a legszorosabb kapcsolatban állottak a katolikus vallással. A napfényre került tárgyak közül nagyon érdekesek a vajda bíborvörös selyem köpenyének arany gombjai és az az arany öcsatt, mely az arany-fonálból és gyöngyökből készült övet tartotta össze.²⁹

A köpeny gombjain is a havaselvi pénzekről már jól ismert Anjou címerpajzsot látjuk viszont. Ez a tény mindennél ékebben bizonyítja nemcsak azt az erős befolyást, mellyel politikai téren lépten-nyomon találkozunk s amely még a ruházkodásnál is kifejezést nyer, hanem mutatja a ruha származási helyét is. A Curtea de Argeș-i ásatások irányítója V. Drăghiceanu olasz eredetűeknek mondja a sírban talált ruhadarabokat.³⁰ A gombokon látható címerpajzsról az a véleménye neki is, hogy az a Baszarabák családi címere, melyet a magyar királytól kaptak.³¹ A címerrel kapcsolatos álláspontunk a fentebb már mondtak alapján nem szorul fejtegetésre. Ezek szerint a román vajdaságokban használt címerek, kisebb változásoktól eltekintve, Anjou királyaink címerének utánzásai és feltétlenül függőségi viszonyt jeleztek. A ruhák anyaga pedig, ismerve az erdélyi szász kereskedők kereskedelmi összeköttetéseit, könnyen kerülhetett ugyan Olaszországból, de a ruha maga — legalább is a jelekből ítélve — készülhetett Magyarországon is. E feltevés nem látszik valószínűtlennek, különösen ha figyelembe vesszük Bră-

²⁹ Az ásatások eredményét részletesen ismerteti a Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, X—XIV. (1917—23) évfolyama.

³⁰ V. Drăghiceanu, Curtea domnească din Argeș. Note istorice și arheologice. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1917—23. 60.

³¹ V. Drăghiceanu, uo. 58.

tianu György megállapítását, mely szerint ugyanolyan szabású ruhákat látunk Argeşben napvilágra kerülni, mint amilyenbe az Anjou királyokat is öltöztetik a magyar krónikák.³² Moisiil véleménye szerint is úgy a vajda, mint a bojárok öltözete megegyezett a hasonló társadalmi osztálybelieknek ez időben nyugaton is szokásos viseletével.³³ Nemcsak a ruhák formája irányítja tekintetünket Nyugat felé, hanem a ruhákon látható jelek is magyar hatásról beszélnek. Az argeşi fejedelmi templomban „Biserica Domnească“-ban egy harcost ábrázoló falfestmény van; ezt a harcost Radu vajdával azonosították. A harcos jobb karján tisztán kivehetők a zöld alapszínű ruhára festett sárga liliomok.³⁴ Ezek pedig valószínű nem véletlenül, vagy tévedésből kerültek a vajda ruhájára.

Eltérőek a vélemények a fent már említett övcsatt eredetét illetőleg. Ezt az ötvösmunkát, mely egy középkori vár stilizált főbejáratát és bástyáit ábrázolja, a legtöbben Nagy Lajos aacheni címereivel hasonlították össze. A román tudósok közül Brătianu György foglalkozott legbehatóbban a kérdéssel s ő is e hasonlatosság alapján igyekezett az alkotóművész kilétét megállapítani.³⁵ Szerinte minden arra mutat, hogy ez az értékes alkotás Erdélyben készült s úgy véli, hogy a prágai Szent György szobor, az aacheni címerek és a Curtea de Argeş-i csatt ugyanának az erdélyi ötvösművészeti iskolának műhelyéből került ki. Mivel a XIV. század második felének legismertebb nevű művészei a Kolozsvári testvérek, Márton és György, rájuk irányul Brătianu figyelme.³⁶ Még a magyar műtörténészek között is hosszú ideig az a felfogás uralkodott az aacheni címerekkel kapcsolatosan, hogy azoknak stílusa Erdélyre mutat s így alkotói

³² Gh. I. Brătianu, Les fouilles de Curtea de Argeş (Roumanie). Revue Archeologique. Paris, 1921. Avril-Juin. 4.

³³ C. Moisiil, Monetele lui Radu I. Basarab. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1917—23. 129.

³⁴ Gh. I. Brătianu, Scutul unguresc în armele Basarabilor. Revista Istorică, 1921. 122.

³⁵ „Dans l'ensemble, cette belle pièce d'orfèvrerie, qui pèse environ 300 gr.; présente quelque ressemblance avec le blason de Louis le Grand d'Anjou, roi de Hongrie, qui fait partie du trésor de la chapelle hongroise fondée par ce souverain a Aix-la-Chapelle, en l'honneur des Saints Patrons de la Hongrie.“ G. I. Brătianu, Les fouilles de Curtea de Argeş (Roumanie). Revue Archeologique. Paris, 1921. Avril Juin, 5—6.

³⁶ G. I. Brătianu, Les bijoux de Curtea-de-Arges et leurs éléments germaniques. Acad. Roum. Bulletin de la Section Historique. Bucureşti, 1924. Tom. XI. 50.

minden valószínűség szerint a fentemlített testvérek voltak.³⁷ Balogh Jolán néhány évvel ezelőtt kimutatta nagy utánjárással megírt kitűnő cikkében, hogy az aacheni címerek és a prágai Szent György szobor között „semmi összefüggés nincs“, stílus szempontjából pedig egyenesen ellentét áll fenn.³⁸ Bár a szerző nem vonja le a végső következtetést, felsorakoztatott bizonyítékai alapján elmondhatjuk, hogy a Kolozsvári testvéreket magyar származásúaknak tartja s műalkotásaikon egészen más művészeti hatást figyel meg, mint amilyen például az aacheni címereken is felismerhető. A címereket Balogh Jolán is „az erdélyi szász ötvösművészet alkotásának“ tekinti. Mivel a Curtea de Argeș-i sírban talált arany övcsatt nagy hasonlatosságot mutat az aacheni magyar címerekkel, szinte biztosra vehető, hogy erdélyi ötvös kezemunkája akárcsak a címerek is. Balogh Jolán megállapítása is ezt bizonyítja. Szerinte „ez az érdekes XIV. századi ötvösmunka valóban nem hozható kapcsolatba a Kolozsvári testvérekkel, az aacheni nagy címerekkel azonban mégis nagy stílusrokonságot mutat úgy, hogy Roth Viktor véleményéhez csatlakozva valószínűnek tartjuk, hogy erdélyi szász ötvösök munkája.“³⁹ A napfényre került ruhák, de különösen az ékszerek, melyeknek semminemű kapcsolatuk sincs a románság életével, mert egy összehasonlíthatatlanul magasabb műveltségi fokon álló népnek a produktumai, kézzelfoghatóan bizonyítják, hogy milyen szerepe volt Erdélynek a vajdaságok életében és műveltségének előmozdításában már a kezdet kezdetén is. Tanuságot tesznek továbbá az erdélyi ötvösművészet fejlettségéről, mert ha az 1376 évi oklevélben nem is találjuk az ötvösöket céhbe tömörülve és névszerint megemlítve, nem vonhatjuk kétségbe létezésüket, mikor ily művészi alkotások beszélnek helyettük.

Bármerre nézünk, bármilyen irányban is kutatunk, nincs a román vajdaságok életének olyan vonatkozása, ahol ne a nyugati, magyar befolyással találkozni. Már a XIV. századi építkezéseknél is érvényesült a csúcsíves stílus hatása, amely szintén Erdélyből jutott a vajdaságokba. A Câmpulungban és Argeșben végzett ásatások alkalmával nem egy csúcsíves stílusban készült ajtó- és ablakkeretet találtak, melyek a legnagyobb valószínűség szerint er-

³⁷ Hampel József, Ötvösművek Nagy Lajos korából és az erdélyi ötvösiskola. Archaeológiai Értesítő, 1888. 206.

³⁸ Dr. Balogh Jolán, Márton és György kolozsvári szobrászok. Erdélyi Múzeum, 1934. 119.

³⁹ Uo. 301.

délyi mesterek kezéből kerültek ki.⁴⁰ Ugyanezt mondhatjuk el a templomdíszítő festészetről is. Iorga maga állapította meg, hogy nemcsak az újabb templomoknál észlelhető az erdélyi festők munkájának nyoma, hanem már a XIV. században épült argeşi Szent Miklós templomot is ők festették.⁴¹

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a fejlett magyar jogéletnek — amelyre mindig büszkék voltunk — vitathatatlan hatását a letelepedés után lassan kialakuló román jogszokásokra sem.⁴² Ismétlem, nem akarunk a román alapvetéssel kapcsolatban mindent magunknak kisajátítani, mert tudjuk — a tárgyilagos vizsgálódás eredményei is mutatják — hogy a román műveltség mozaikszerű, több irányból jövő hatás keresztező pontjában született. A magyar befolyás sem volt minden irányban elég mélyen szántó, ideje sem volt erre, de az elmondottak alapján önkénytelenül is felvetődik a kérdés, hogy van-e, lehet-e egyáltalán a románság életének annak kezdeti szakában olyan megnyilvánulása, ahol ne érvényesülne a magyar, vagy a magyar szűrőn átjutott nyugati hatás? A románság akkor lépett a fejlődés útjára, amikor nyugati szomszédja ennek az útnak tekintélyes részét már megjárta. Honnan, melyik más néptől vehetett volna a románság példát ha az európai népek közösségébe akart tartozni?

Ha a román nép által megszállott terület nem is tartozott volna magyar fennhatóság alá és e területen nem éltek volna már előzőleg is magyarok, akkor is annyira természetes ez a minden téren megnyilvánuló magyar befolyás, hogy csak a hozzá nem értő, vagy elfogult ember csodálkozhatik és vonja kétségbe ennek létezését. Olyan virágzó állapotban volt Magyarország és következésképpen Erdély a XIV. században, hogy annak hatása alól alakulófélben lévő kis szomszédos államok, melyek Magyarországgal még függőségi viszonyban is voltak, nem vonhatták ki magukat. Ez nem pusztán elképzelés, hanem a tények elbírálásának eredménye. Akkor, amikor műveltség

⁴⁰ V. Drăghiceanu, Curtea domnească din Argeş. Note istorice și arheologice. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, 1917—23. 58.

⁴¹ N. Iorga, Istoria Romînilor în chipuri și icoane. Craiova, 1921. 204.

⁴² L. Tremblay, i. m. Ung. Jahrb. IX. 1929. 306. kk. — Szerző ezen alapvető munkájában nem egy, ma is használatban lévő román szakkifejezés magyar eredetét mutatja ki. Például: áldomás > adălmăș, aldămaș, kezes > chezaș, szavados > soduș sodăș, panasolni > ponosluvati, ponosluiti, (szláv okl.) bántani > băntui, tolvaj > tălhar, tolvajság > tălhușag.

szempontjából Erdély még nyugati államokat is megelőzött, hogyan is maradhatott volna ez hatás nélkül a szomszédokra? A szászok történetírója G. D. Teutsch mondja, hogy itt Erdélyben a szászok népiskolát nyitottak akkor, amikor Németországban ilyen még nem volt.⁴³ Az anyagi jólét megadta a műveltség fejlesztésének lehetőségét. A műveltség pedig minden téren magasabbrendűséget eredményezett, melyet a román-ság nem érhetett még el a XIV. században. Az a kapcsolat azonban, mely a román vajdaságokat Magyarországhoz fűzte — s amelyet a legtöbb román történetíró igyekszik, ha nem is egészen tagadni, de a lehető leglazábbnak feltüntetni — minden irányban érezte józan hatását. Nem is szűnt az meg addig hatni, míg a vajdaságok nem kerültek teljesen a Balkánt hatalma igájába hajtó török fennhatósága alá.

⁴³ G. D. Teutsch, Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens unter König Ludwig I. 1342—1382. Archiv für Kunde österreichisches Geschichts-Quellen. Wien, 1850. V. 360. „Jene Bildung wurde genährt und gefördert durch Volksschulen -deutsche Volksschulen im fernen Karpatenlande, zu einer Zeit als Deutschland noch keine hatte, und Gerhard der Grosse sein schönes Werk noch nicht begonnen.“